

**BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN
SAMARALI FOYDALANISH****Rajabova Nargiza**

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

rnargiza59@gmail.com**Rasulova Ra'no Ibragimovna**

Ilmiy rahbar.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22757496>

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Unda interfaol metodlar, didaktik o'yinlar, gamifikatsiya, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, muammoli va loyihaviy ta'lim texnologiyalarining boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilish faolligi, mustaqil fikrlashi, ijodiy qobiliyati va ta'limga bo'lgan qiziqishini rivojlantirishdagi imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, innovatsion texnologiyalarni tanlash va qo'llashda o'quvchilarning yosh va individual-psixologik xususiyatlarini, darsning maqsadi va mazmunini hisobga olish zarurligi asoslangan. Tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim samaradorligini oshirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan maqsadli va tizimli foydalanish muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Interfaol metodlar, didaktik o'yin, gamifikatsiya, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli ta'lim, muammoli ta'lim, loyihaviy ta'lim, mustaqil fikrlash, ta'lim samaradorligi.

Kirish

Bugungi kunda ta'lim tizimida yuz berayotgan zamonaviy o'zgarishlar boshlang'ich ta'lim jarayonini yangi pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etishni talab qilmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlash, ijodkorlik, muloqot qilish, muammoli vaziyatlarni tahlil etish va o'zlashtirilgan bilimlarni amaliy faoliyatda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish ta'limning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, an'anaviy o'qitish usullari bilan bir qatorda innovatsion pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish boshlang'ich ta'lim sifatini oshirishning muhim omili sifatida namoyon bo'lmoqda. Innovatsion pedagogik texnologiyalar ta'lim oluvchining o'quv jarayonidagi faolligini oshirish, individual imkoniyatlarini hisobga olish va bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog'lash imkonini beradi.

Interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyihaviy yondashuv, didaktik o'yinlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, gamifikatsiya hamda hamkorlikda o'qitish kabi texnologiyalar boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlariga mos ravishda qo'llanilganda dars jarayonining qiziqarli va samarali tashkil etilishiga xizmat qiladi.

Boshlang'ich ta'lim bosqichida innovatsion texnologiyalardan foydalanish nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshirish, balki ularning kognitiv faolligi, mantiqiy va tanqidiy fikrlashi, ijodiy qobiliyatlari hamda mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirishga ham yordam beradi. Bunda o'qituvchining asosiy vazifasi tayyor bilimlarni berishdan ko'ra, o'quvchini izlanishga, savol berishga, fikrlashga, o'z nuqtayi nazarini asoslashga va muammoning turli yechimlarini topishga yo'naltirishdan iborat bo'ladi. Raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayoniga

keng kirib kelishi boshlang'ich sinflarda multimedia vositalari, interaktiv taqdimotlar, elektron ta'lim resurslari va raqamli didaktik topshiriqlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

Bunday vositalardan maqsadli foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish, mavzuni vizual va amaliy tarzda o'zlashtirish hamda individual ta'lim ehtiyojlarini hisobga olishga imkon beradi.

Dolzarbligi

Bugungi kunda ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning bilimlarni puxta o'zlashtirishi hamda ularning mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish boshlang'ich ta'limning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda dars jarayonini samarali tashkil etish alohida ahamiyatga ega. Shu jihatdan innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning darsga qiziqishini oshirish, ta'limiy faolligini kuchaytirish va bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog'lash imkonini beradi. Interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat, didaktik o'yinlar va raqamli ta'lim vositalarini boshlang'ich sinflarda maqsadli qo'llash ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shuning uchun boshlang'ich ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanishning pedagogik imkoniyatlarini o'rganish bugungi ta'lim jarayoni uchun dolzarb ilmiy-amaliy masala hisoblanadi.

Maqsadi

Tadqiqotning asosiy maqsadi boshlang'ich ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanishning pedagogik imkoniyatlarini o'rganish, zamonaviy ta'lim texnologiyalarining o'quvchilarning bilish faolligi, mustaqil fikrlashi va ta'lim samaradorligiga ta'sirini aniqlash hamda ularni dars jarayonida samarali qo'llash bo'yicha metodik yondashuvlarni asoslashdan iborat.

Asosiy qism

Innovatsion pedagogik texnologiyalar zamonaviy ta'lim jarayonini takomillashtirish, o'quvchilarning bilim olish faoliyatini faollashtirish va ta'lim samaradorligini oshirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlar majmuasidir. Boshlang'ich ta'lim bosqichida bunday texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning yosh, individual va psixologik xususiyatlarini hisobga olishni talab etadi. Chunki boshlang'ich sinf o'quvchilarida obrazli tafakkur, qiziquvchanlik, taqlid qilish, amaliy faoliyat orqali o'rganish va yangi ma'lumotlarga tezkor munosabat bildirish xususiyatlari nisbatan yuqori darajada namoyon bo'ladi. Shu sababli ta'lim jarayonida faqat og'zaki tushuntirishga asoslangan an'anaviy yondashuv bilan cheklanib qolmasdan, o'quvchini faol ishtirokchiga aylantiruvchi innovatsion texnologiyalarni qo'llash muhim hisoblanadi. Innovatsion pedagogik texnologiyalarning asosiy mazmuni o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi pedagogik munosabatlarni o'zgartirish bilan bog'liq. Bunda o'qituvchi faqat bilim beruvchi subyekt emas, balki o'quv faoliyatini tashkil etuvchi, yo'naltiruvchi va rag'batlantiruvchi pedagog sifatida faoliyat olib boradi. O'quvchi esa tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki mustaqil izlanadigan, savollarga javob topadigan, fikr bildiradigan va o'z bilimini amaliy vaziyatlarda qo'llaydigan faol subyektga aylanadi. Bunday yondashuv ta'limning shaxsga yo'naltirilganlik, faollik, hamkorlik va amaliy yo'nalganlik tamoyillarini kuchaytiradi.

Boshlang'ich ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalarning muhim yo'nalishlaridan biri interfaol metodlardan foydalanishdir. Interfaol ta'lim o'quvchilarni dars jarayonida faol fikrlash, o'zaro muloqot qilish, fikr almashish va muayyan muammoni birgalikda hal etishga

undaydi. Bunday metodlarning asosiy afzalligi shundaki, o'quvchi dars jarayonining bevosita ishtirokchisiga aylanadi.

Natijada bilimlarni mexanik tarzda yodlash o'rniga ularni tushunish, tahlil qilish va amaliy vaziyatlarda qo'llash imkoniyati ortadi. Boshlang'ich sinflarda "Aqliy hujum", "Klaster", "BBB", "Insert", "Sinkveyn", "Fikrlar xaritasi" kabi metodlardan foydalanish mumkin. Masalan, ona tili darsida "So'z turkumlari" mavzusini o'rganishda o'quvchilarga mavjud bilimlarini guruhlash topshirig'i berilib, "Klaster" metodi orqali ot, sifat, son va fe'lga oid tushunchalar tizimlashtiriladi.

Tabiiy fanlar darsida esa "Aqliy hujum" yordamida "Tabiatni qanday asrash mumkin?" savoli yuzasidan o'quvchilarning turli fikrlari yig'iladi. Ushbu jarayon bolalarda erkin fikrlash va o'z nuqtayi nazarini ifodalash ko'nikmasini shakllantiradi. Interfaol metodlarni kichik guruhlarda tashkil etish ham pedagogik jihatdan samarali hisoblanadi. Bunda sinf bir nechta kichik guruhlariga ajratilib, har bir guruhga alohida topshiriq beriladi. O'quvchilar topshiriqni hamkorlikda bajarib, yakunda o'z natijalarini taqdim etadilar. Mazkur jarayonda nafaqat bilim, balki kommunikativ, ijtimoiy va hamkorlik kompetensiyalari ham rivojlanadi.

Ayniqsa, boshlang'ich yoshdagi bolalarda o'z fikrini boshqalarga tushuntirish, boshqalarning fikrini tinglash va umumiy qarorga kelish ko'nikmalarining shakllanishi keyingi ta'lim bosqichlari uchun muhim pedagogik asos yaratadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlarini hisobga olganda, didaktik o'yinlar ta'lim mazmunini o'zlashtirishning samarali vositalaridan biri hisoblanadi. O'yin faoliyati bolalarning tabiiy qiziqishi va faolligiga asoslanganligi sababli murakkab yoki abstrakt tushunchalarni sodda, tushunarli va qiziqarli shaklda o'zlashtirish imkonini beradi. Didaktik o'yinlardan foydalanish orqali ta'lim jarayonida motivatsiya, diqqat, xotira, kuzatuvchanlik, tezkor fikrlash va muammoli vaziyatni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirish mumkin. Masalan, matematika darsida "Kim tez hisoblaydi?", "Sonni top", "Matematik domino" kabi o'yinlardan foydalanish o'quvchilarning hisoblash ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi. Ona tili darsida "So'zni davom ettir", "Ortiqcha so'zni top", "So'z yasash" kabi o'yinlar orqali lug'at boyligi va grammatik bilimlarni rivojlantirish mumkin. Tabiiy fanlarda esa rasmlar, predmetlar yoki tabiat hodisalari asosida tashkil etilgan didaktik o'yinlar o'quvchilarning kuzatuvchanligi va mantiqiy tafakkurini faollashtiradi. Gamifikatsiya esa o'yin elementlarini bevosita ta'lim jarayoniga integratsiya qilishni nazarda tutadi. Unda ball to'plash, bosqichlardan o'tish, topshiriqlarni bajarish, rag'batlantirish va natijalarni kuzatib borish kabi mexanizmlardan foydalaniladi. Masalan, o'qituvchi dars davomida topshiriqlarni "1-bosqich", "2-bosqich" va "3-bosqich" shaklida tashkil etib, har bir muvaffaqiyatli bajarilgan topshiriq uchun shartli ball berishi mumkin. Bunday yondashuv o'quvchilarda darsga nisbatan ijobiy munosabat va faol ishtirok etish istagini kuchaytiradi. Biroq gamifikatsiya ta'lim maqsadini almashtirmasligi, balki uni amalga oshirishga xizmat qilishi kerak.

Zamonaviy boshlang'ich ta'limda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ta'lim mazmunini o'quvchilarga ko'rgazmali, interaktiv va tushunarli shaklda yetkazish imkonini beradi. Multimedia taqdimotlari, elektron darsliklar, interaktiv topshiriqlar, ta'limiy videolar, animatsiyalar va raqamli testlardan foydalanish darsning mazmunini boyitadi.

Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun abstrakt tushunchalarni tasvir, ovoz, animatsiya va amaliy topshiriqlar orqali tushuntirish ularning mavzuni yaxshiroq anglashiga yordam beradi. Masalan, tabiatshunoslik yoki tabiiy fanlar darsida suv aylanish jarayonini oddiy

ogʻzaki tushuntirish bilan bir qatorda animatsiya orqali koʻrsatish oʻquvchilarning jarayonni vizual tasavvur qilishiga imkon beradi.

Matematika darsida interaktiv topshiriqlar yordamida sonlar ustida amallar bajarilishi mumkin. Ona tili darsida esa elektron mashqlar orqali soʻzlarni toʻgʻri joylashtirish, gap tuzish yoki imlo xatolarini aniqlash topshiriqlari tashkil etiladi. Raqamli texnologiyalarning yana bir muhim imkoniyati individual taʼlimni qoʻllab-quvvatlashdir.

Oʻquvchilarning bilim darajasi bir xil boʻlmagani sababli ayrim oʻquvchilarga qoʻshimcha tushuntirish va soddalashtirilgan topshiriqlar, yuqori oʻzlashtiruvchi oʻquvchilarga esa murakkabroq vazifalar berish mumkin. Shu tariqa raqamli vositalar differensial yondashuvni amalga oshirishga yordam beradi. Biroq texnologiyadan foydalanishning oʻzi taʼlim samaradorligini kafolatlamaydi. Raqamli vosita dars maqsadi va mazmuniga mos boʻlishi, oʻquvchilarning yoshiga javob berishi hamda pedagogik jihatdan nazorat qilinishi lozim.

Boshlangʻich taʼlimda loyihaviy va muammoli taʼlim texnologiyalaridan foydalanish oʻquvchilarning mustaqil fikrlashi, izlanishi, tahlil qilishi va amaliy faoliyatini rivojlantirish uchun katta imkoniyat yaratadi. Muammoli taʼlimda oʻquvchiga tayyor javob berilmaydi, balki uni fikrlashga undaydigan muayyan muammoli vaziyat yaratiladi. Oʻquvchi mavjud bilimlariga tayangan holda muammoni tahlil qiladi, taxminlar ilgari suradi va yechim topishga harakat qiladi.

Masalan, tabiiy fan darsida “Nima uchun ayrim oʻsimliklar quyoshga qarab oʻsadi?” kabi savol berilib, oʻquvchilardan oʻz taxminlarini bildirish soʻraladi. Keyinchalik ular kuzatish, taqqoslash va oddiy tajribalar orqali oʻz fikrlarini asoslashga harakat qiladilar. Bunday jarayon oʻquvchida sabab-oqibat munosabatlarini anglash va ilmiy fikrlashning dastlabki elementlarini shakllantiradi. Loyihaviy taʼlimda esa oʻquvchilar maʼlum bir mavzu boʻyicha mustaqil yoki guruh shaklida kichik loyiha ishlab chiqadilar. Masalan, “Mening yashil maktabim”, “Sogʻlom ovqatlanish”, “Tabiatni asraymiz”, “Kitob — bilim manbai” kabi loyihalar tashkil etilishi mumkin.

Oʻquvchilar maʼlumot toʻplaydi, rasmlar tayyorlaydi, kuzatishlar olib boradi, natijalarni guruhlaydi va yakunda oʻz loyihasini taqdim etadi. Bu jarayon oʻquvchilarning mustaqil taʼlim olish, axborot izlash, hamkorlik qilish, ijodiy fikrlash va oʻz faoliyati natijasini baholash koʻnikmalarini rivojlantiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, boshlangʻich taʼlimda innovatsion pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish taʼlim sifatini oshirish va oʻquvchilarning har tomonlama rivojlanishini taʼminlashning muhim omillaridan biridir. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar oʻquvchilarni dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirib, ularning bilim olishga boʻlgan qiziqishi, mustaqil fikrlashi va ijodiy yondashuvini rivojlantirish imkonini beradi. Interfaol metodlar orqali oʻquvchilarning muloqot va hamkorlik koʻnikmalari shakllansa, didaktik oʻyin va gamifikatsiya elementlari ularning darsga boʻlgan motivatsiyasini kuchaytiradi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish esa oʻquv materiallarini koʻrgazmali, tushunarli va interaktiv tarzda taqdim etishga xizmat qiladi. Loyihaviy va muammoli taʼlim texnologiyalari oʻquvchilarda mustaqil izlanish, tahlil qilish, muammolarga yechim topish va oʻz fikrini asoslash kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sayidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Moliya, 2003. – 172 b.

2. Mavlonova R., To'rayeva O., Xoliqberdiyeva K. Pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2008. – 496 b.
3. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To'rayev A.B. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. – Toshkent: Sano-standart, 2015. – 120 b.
4. Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Sano-standart, 2017. – 416 b.
5. Hasanboyev J., To'raqulov X., Haydarov M., Hasanboyeva O. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2011. – 480 b.
6. Podlasiy I.P. Pedagogika: uchebnik dlya vuzov. – Moskva: Yurayt, 2018. – 574 s.
7. Selevko G.K. Entsiklopediya obrazovatelnyx texnologiy. – Moskva: Narodnoe obrazovanie, 2006. – 816 s.
8. Polat E.S. Novye pedagogicheskie i informatsionnye texnologii v sisteme obrazovaniya. – Moskva: Akademiya, 2009. – 368 s.